

Adverse Drug Reaction

การประเมิณผื่นแพ้ยา

จัดทำโดย ภญ.ปิยพร ใจเชื้อ และ ภญ.จันทิมา โยธาทิทักษ์
ศูนย์ข้อมูลยาและพิษวิทยา โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

Adverse Drug Reaction

การประเมิณผื่นแพ้ยา

จัดทำโดย ภญ.ปิยพร ใจเชื้อ และ ภญ.จันทิมา โยธาพิทักษ์
ศูนย์ข้อมูลยาและพิษวิทยาโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

Maculopapular rash (MP rash)

ลักษณะผื่น

ผื่นนูนและรอยแดงผสมกัน โดยผื่นอาจเกิดแยกเป็น รอยเดี่ยวๆ หรือรวมกันเป็นปื้นหนาก็ได้ กระจายตัว สมมาตร 2 ข้างเท่า ๆ กัน

ทดสอบ

เมื่อเอามือลูบจะสัมผัสได้ขอบของผื่นแยกจากผิวปกติ อย่างชัดเจน, เมื่อเอากะจกสไลด์ทาบบนผื่นสีจะจาง

อาการอื่นๆ

มีอาการคันร่วมด้วยเสมอ อาจมีไข้ด้วยในผู้ป่วยบาง ราย โดยผื่นชนิดนี้จะไม่พบผื่นบริเวณเยื่อเมือกต่าง ๆ เช่น ในช่องปาก เยื่อเมือกตาหรืออวัยวะเพศ ซึ่งเป็น ประเด็นสำคัญสำหรับการแยกจากผื่นแพ้ยา SJS, TEN

Urticaria

ลักษณะผื่น

ระยะแรกผื่นจะปรากฏเป็นรอยแดงๆ ก่อน จากนั้นผื่นก็จะขยายใหญ่ขึ้น มีขอบยกนูน ขอบผื่นมักเป็นหยักๆ ตรงกลางผื่นอาจดูซีดกว่าขอบ

ลักษณะสำคัญ

- ผื่นลมพิษมักจะเกิดขึ้นเร็วมาก ใช้เวลาไม่กี่นาทีหลังจากที่ผู้ป่วยได้รับยาที่แพ้
- ระยะเวลาดั้งแต่เริ่มขึ้นผื่น จนผื่นยุบหายเป็นปกติ มักไม่เกิน 24 ชม. ซึ่งแตกต่างจากผื่นชนิดอื่น ๆ

อาการอื่นๆ

หากเกิดการแพ้อย่างรุนแรง อาจทำให้ระบบหายใจผิดปกติ : หลอดลมตีบ หายใจหอบ และมีเสียง wheeze ระบบไหลเวียนโลหิตอาจผิดปกติ : ความดันโลหิตลดต่ำลง อาการนี้เรียกว่า anaphylactic shock

****ผื่นชนิดนี้มีสาเหตุมากมายที่ทำให้เกิดได้ การซักประวัติจึงสำคัญมาก****

Angioedema

ลักษณะผื่น

Angioedema เป็นผื่นลมพิษที่เกิดขึ้นเฉพาะที่บางส่วน ของร่างกาย ผื่นหนึ่งจะมีอาการบวมบูน คันและรู้สึกลึบได้ตามเยื่อต่างๆ เช่น ริมฝีปาก รอบดวงตา หรืออวัยวะเพศ

ลักษณะสำคัญ

Angioedema เป็นผื่นลมพิษที่เกิดขึ้นในผื่นหนึ่งชั้นที่ลึกกว่าลมพิษทั่วไป ทำให้ต้องใช้เวลาหลายวันกว่าจะยุบ บวมเป็นปกติ

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยที่มีผื่นแบบ angioedema จะมีโอกาสเกิด anaphylactic shock มากกว่าผื่นลมพิษที่เกิดตาม ผื่นหนึ่งทั่วไป

Fixed drug eruption

ลักษณะผื่น

ผื่นมีรูปร่างกลมหรือรี มีสีแดงจัด ตรงกลางของผื่นจะเป็นสีแดงคล้ำ สีม่วง ถ้าอาการรุนแรงก็อาจพองเป็นตุ่มน้ำได้ มักมีอาการเจ็บ ๆ คัน ๆ

ลักษณะสำคัญ

การแพ้ยาซ้ำ จะต้องปรากฏผื่นในบริเวณที่เคยปรากฏผื่นในครั้งก่อนหน้าแล้ว และอาจมีผื่นที่บริเวณใหม่เพิ่มขึ้น

อาการอื่นๆ

ผื่น fixed drug eruption เมื่อหายแล้วจะทิ้งรอยดำคล้ำไว้ชัดเจนและนาน และผื่นชนิดนี้มักเกิดจากยาเป็นส่วนใหญ่

Exfoliative dermatitis

ลักษณะผื่น

ระยะเริ่มแรกผิวหนังจะแดงคล้ายกับผื่นแพ้ยา MP rash ต่อมาผื่นค่อย ๆ ลุกลามอย่างช้า ๆ และลอกหลุดเป็นขุยแห้ง ๆ จนทั่วร่างกาย ผิวหนังจะแลดูเป็นมันเงา

ลักษณะสำคัญ

ผู้ป่วยอาจรู้สึกคัน แต่ไม่มีอาการแสบร้อน หรือเจ็บบริเวณผิวหนัง ที่แตกต่างจากผื่นแพ้ยาแบบ TEN เมื่อเป็นนานขึ้น ผิวจะหนาแดง เล็บจะหนาและหลุดลอก

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยอาจรู้สึกเหมือนเป็นไข้ หนาวสั่น ปวดอาหาร อ่อนเพลีย น้ำหนักลด ตรวจร่างกายอาจพบต่อมน้ำเหลืองโต ตับและม้ามโต ดีซ่าน

Erythema multiforme (EM)

ลักษณะผื่น

ผื่นจะมีรูปร่างคล้ายเป้ายิงธนู (target lesion) โดยจะมีรูปร่างกลมเป็นวงสามชั้น ชั้นในสุดสีแดงเข้ม ชั้นต่อมาสีจาง และชั้นนอกสุดสีแดงจางๆ

ลักษณะสำคัญ

ผื่นจะมีรูปร่างคล้ายเป้ายิงธนู (target lesion) และผู้ป่วยจะต้องมีผื่นตามเยื่อเมือกหนึ่งแห่ง เช่น ริมฝีปาก เพดานปาก เหงือก เยื่อぶตา หรืออวัยวะเพศ

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยอาจรู้สึกมีอาการปวดเมื่อยตามตัว เจ็บคอ คล้ายเป็นหวัดร่วมด้วยได้ ซึ่ง erythema multiforme มีสาเหตุมากมายมักเกิดจากการติดเชื้อไวรัส herpes simplex, HBV หรือโรคมะเร็ง เป็นต้น

Stevens-Johnson syndrome (SJS)

ลักษณะผื่น

ผื่นมักพบเป็นวงกลมคล้าย EM แต่ไม่ครบทั้ง 3 ชั้น คือ เป็นผื่นสีแดงจัดหรือแดงเข้ม ตรงกลางเป็นสีเทาๆ ดำๆ หรือพองเป็นตุ่มน้ำ เรียก Atypical target lesion

ลักษณะ สำคัญ

ผื่นที่ขึ้นตามร่างกายจะมีน้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่ ผิวทั้งหมด และจะต้องมีรอยโรคที่เยื่อเมือกมากกว่าหนึ่ง แห่งขึ้นไป

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยอาจรู้สึกมีอาการไข้ ปวดเมื่อยตามตัว เจ็บคอ ซึ่งพบบ่อยกว่าใน EM โดยผู้ป่วย SJS ที่มีอาการรุนแรง อาจเกิดอาการแทรกซ้อนกับเยื่อเมือก เช่น การมองเห็นผิดปกติ หรืออาจทำให้ตาบอด ผู้ป่วยหญิงอาจเกิดท่อปัสสาวะตีบตัน ผนังช่องคลอดเป็นพังผืดติดกัน

Toxic epidermal necrolysis (TEN)

ลักษณะผื่น

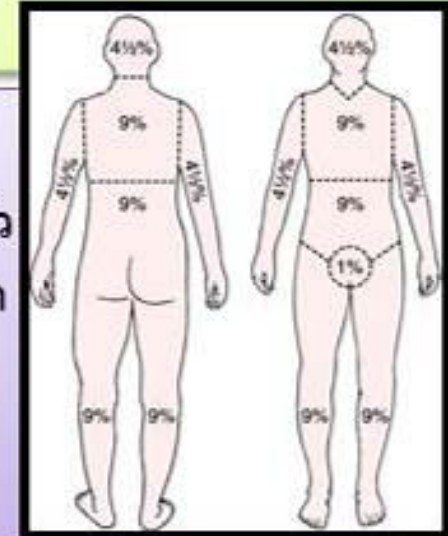
ผื่นจะคล้าย MP rash และพองกลางเป็นตุ่มน้ำและหลุดลอกออกอย่างรวดเร็วเป็นแผ่นใหญ่ ๆ ตื้น ๆ มีน้ำเหลืองหรือเลือดซึม ผลการตรวจ Nikolsky's sign เป็นบวกชัดเจน

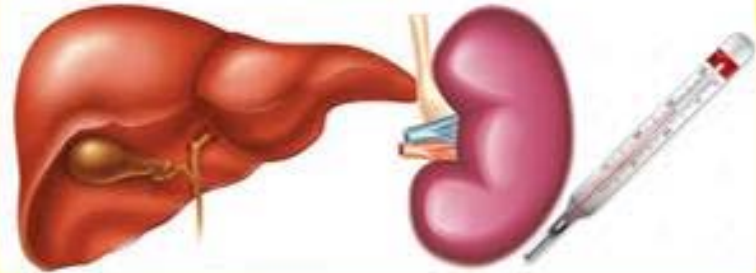
ลักษณะสำคัญ

ผื่นที่ขึ้นตามร่างกายจะมีมากกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่ผิวทั้งหมด มี Nikolsky's sign ชัดเจน และจะต้องมีรอยโรคที่เยื่อ เช่น ริมฝีปาก เยื่อตา หรือตามอวัยวะเพศ

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยจะมีอาการนำคล้ายไข้หวัด มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน เจ็บคอ ปวดเจ็บตามตัว หรือมีอาการเจ็บตามผิวหนัง และต่อมาจะมีผื่น โดยอาการของผู้ป่วยมักจะรุนแรงและมีการทำงานของอวัยวะภายในผิดปกติร่วมด้วยในหลายแห่ง

Drug Rash with Eosinophilia and Systemic Syndrome (DRESS)

ลักษณะผื่น

ผื่น มีได้หลายรูปแบบ เช่น maculopapular rash, Stevens-Johnson, toxic epidermal necrolysis, exfoliative dermatitis ซึ่งการแพ้ยาชนิดนี้ต้องมีอาการอื่นร่วมด้วย

ลักษณะสำคัญ

1. อาการไข้ มักเป็นอาการที่นำมาก่อนประมาณ 1-2 วัน
2. ผื่น ซึ่งมีได้หลายรูปแบบข้างต้น
3. อาการซึ่งแสดงความผิดปกติของอวัยวะภายใน เช่น ต่อม้ำเหลืองโต ตับอักเสบ ไตอักเสบ เป็นต้น

ข้อมูลเพิ่มเติม

ผื่นแพ้ยาชนิดนี้มีชื่อเรียกได้หลายชื่อ เช่น dapsone syndrome, drug hypersensitivity syndrome, antiepileptic hypersensitivity syndrome ซึ่งยาที่พบว่า เป็นสาเหตุบ่อยสุดคือ ยากันชัก

Eczematous drug eruption

ลักษณะผื่น

ผื่นชนิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึง maculopapular rash คือ มีรอยโรคที่เป็นทั้งตุ่มนูนและปื้นแดง แต่แตกต่างกันที่ ผื่นชนิดนี้จะนูนหนามากกว่า อาจบวมเป็นตุ่มน้ำใส ๆ แตกเป็นน้ำเหลืองไหลและตกสะเก็ด

ลักษณะ สำคัญ

ผื่นมักจะมีอาการคันมาก มีความนูนหนา และส่วนมาก มักจะมีขนาดใหญ่ ผื่นหลายแห่งอาจจะบวมเป็นตุ่มน้ำใส ๆ แตกออกเป็นน้ำเหลืองไหลเยิ้มและตกสะเก็ด

ข้อมูล เพิ่มเติม

การเกิดผื่นแพ้ยา eczematous drug eruption นั้น ถ้ายา หรือสารเคมีที่แพ้ใช้ทาเฉพาะที่ก็จะเกิดผื่นเฉพาะที่บริเวณ สัมผัสกับยานั้น เช่น แพ้เครื่องสำอางทาหน้า แพ้ยาย้อมผม ซึ่งจะเรียกอาการนี้ว่า ผื่นแพ้สัมผัส (allergic contact dermatitis)

Photosensitive drug eruption

ลักษณะผื่น

ผื่นที่เหมือนกับถูกแดดเผาไหม้ ระยะแรกผิวหนังจะแดง ไหม้ แสบร้อน แต่ไม่คัน หรือ ผื่นเหมือน eczematous drug eruption คือ เป็นตุ่ม และผื่นนูนเล็กน้อย ถ้าอาการรุนแรงจะมีน้ำเหลืองไหล ตกสะเก็ด

ลักษณะสำคัญ

ผื่นแพ้ยาชนิดนี้จะเกิดได้เมื่อผู้ป่วยต้องสัมผัสทั้งยาและแสงแดด และตำแหน่งที่เกิดผื่นจะพบเฉพาะบริเวณที่โดนแสงแดด

ข้อมูลเพิ่มเติม

ผื่นแพ้ยาชนิดนี้มีกลไกการเกิด 2 แบบ คือ

1. Phototoxic reaction : ผิวหนังจะแดงไหม้ แสบร้อน แต่ไม่คัน ถ้าอาการรุนแรงจะเป็นตุ่มน้ำได้
2. Photoallergic reaction : ผื่นเหมือน eczematous drug eruption

Acneform drug eruption

ลักษณะผื่น

ผื่นคล้ายสิว เป็นตุ่มสีแดง ขนาดเล็ก 1-3 มม. บางครั้งเป็นตุ่มหนอง ขนาดของเม็ดสีจะไล่เลี่ยกันหมด ขึ้นมาในเวลาใกล้เคียงหรือพร้อม ๆ กัน มักไม่มีสิवादตัน

ลักษณะสำคัญ

ตุ่มสิวที่ขึ้นจะอยู่ในระยะเดียวกันเกือบหมด ขนาดและเวลาใกล้เคียงกัน บริเวณที่พบถ้าเป็นยาทาจะขึ้นบริเวณที่ทายา แต่ถ้าเป็นยาที่เกิดจากการรับประทานยา มักจะพบสิบบริเวณแผ่นหลัง ต้นแขน หน้าอก

ข้อมูลเพิ่มเติม

ยาที่พบเป็นสาเหตุบ่อยคือ corticosteroid, isoniazid, androgenic hormone เป็นต้น โดยสิวที่เกิดจากยานี้อาจถือว่าเป็นผลข้างเคียงจากยามากกว่าการแพ้ยา

Vasculitis

ลักษณะผื่น

โรคเส้นเลือดอักเสบมักจะเกิดที่เส้นเลือดขนาดเล็ก ๆ ผื่นที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะเป็นจุดเลือดออกขนาดเล็ก นูนเล็กน้อย (palpable purpura) ผื่นมักไม่คัน

ทดสอบ

ตำแหน่งที่พบบ่อย คือ บริเวณหน้าแข้งสองข้าง อาจลามไปแขนและลำตัวได้ และเมื่อเอากระจกสไลด์ทา ผื่นสีจะไม่จาง ซึ่งต่างกับผื่น maculopapular rash

อาการอื่นๆ

ผู้ป่วยอาจรู้สึกมีอาการมีไข้ ปวดตามข้อ ตามตัว ซึ่งโรคเส้นเลือดอักเสบมีได้หลายสาเหตุ และยาเป็นสาเหตุหนึ่ง ดังนั้นควรสัมภาษณ์ประวัติการใช้ยาเสมอ สาเหตุอื่น ๆ เช่น การติดเชื้อ (HCV, HBV) โรค SLE, rheumatoid arthritis, Behcet's disease โรคมะเร็ง หรือไม่ทราบสาเหตุ